

KAPITTEL 5

«Det er så koselig her at jeg tar av meg skoene»: Om betydningen av sted i en flerkulturell barne- og ungdomsfestival

Elin Sæther og Joke Dewilde

Universitetet i Oslo

Ole Kolbjørn Kjørven og Thor-André Skrefsrud

Høgskolen i Innlandet

Abstract: In this article, we explore how children and youth participating in a multicultural festival in Norway construct space and place. Such events respond to the call to action for reducing prejudice and stereotypes, and they aim to promote inclusion, participation and community. Nonetheless, researchers have criticized such events for instead promoting categorical understandings of cultural identities; as such, some researchers regard multicultural festivals as counterproductive to the aim of promoting inclusion. However, previous research has directed scarce attention to the participants' perspective, in particular viewpoints of children and youth. Inspired by perspectives on spatial justice (Soja, 1996, 2010), we interpret young people's experiences and meaning making while attending a multicultural festival. We collected data through an app, which allowed us to conduct structured interviews with children and youths on site. The findings bring out the significance of space and place when interpreting young people's participation and meaning making at such events. We conclude the article by reflecting on the potential of perspectives on space and place to nuance an often one-sided criticism of multicultural events.

Keywords: multicultural festivals, spatial justice, youth voices, inclusive practices, place and space

Sitering av denne artikkelen: Dewilde, J., Kjørven, O. K., Skrefsrud, T.-A. & Sæther, E. (2020). «Det er så koselig her at jeg tar av meg skoene»: Om betydningen av sted i en flerkulturell barne- og ungdomsfestival. I K.-W. Sæther og A. Aschim (Red.), *Rom og sted: Religionsfaglige og interdisiplinære bidrag* (Kap. 5, s. 93–110). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.110.ch5>
Lisens: CC BY-ND 4.0.

Introduksjon

«Det er så koselig her at jeg tar av meg skoene.» Utsagnet skriver seg fra en av ungdommene som vi intervjuet på en flerkulturell barne- og ungdomsfestival, sommeren 2018. Den unge jenta hadde tatt plass i den gule campingvogna vår på festivalområdet og skulle svare på spørsmålene om festivalen. Kommentaren hennes satte i gang en refleksjon hos oss om betydningen som stedet får gjennom ungdommenes deltakelse på festivalen. I kapitlet ser vi nærmere på både hvordan stedet bidrar til å forme ungdommenes opplevelse, og hvordan stedet formes gjennom ungdommenes deltakelse. Vi avslutter med å reise spørsmålet hvordan oppmerksomheten mot sted kan bidra til en mer nyansert forståelse av flerkulturelle arrangement.

De elleve siste årene har frivillige møttes i begynnelsen av juni på Domkirkeodden på Hamar for å arrangere «Stoppsted Verden», en internasjonal barne- og ungdomsfestival. Festivalen er den største av sitt slag i Norge og samler flere enn 11 000 besøkende hvert år. Da syder stedet av besøkende i sommerklær og mennesker i ulike folkedrakter fra verden over. Det kjennes lukter av tradisjonsmat fra alle verdenshjørner. Fargerike nasjonalboder med vimpler og flagg preger festivalområdet. Som besøkende kan man delta i en rekke aktiviteter og workshops, som hårfletting med de eritreiske deltakerne, sandkunst med kunstnere fra Albania, eller å få «the giant shimmer lady» til å danse, det vil si å trekke i tauene til en tjuemeter høy sprelledame i glinsende metall, laget av en skotsk kunstner. Ett år kan man møte Rajasthan Heritage Brass Band – et indisk sirkusorkester i røde og oransje klær som danser seg gjennom festivalområdet og spiller indisk raga-musikk på tradisjonelle blåse- og strengeinstrumenter. Et annet år spiller lirekassorkesteret fra Danmark. Det er figurteater fra Brasil og verdensrekordforsøk i zumba-dans. Fra scenen på festivalområdet kan det lyde arabisk popmusikk, før en inuittisk maskedanser fra Grønland med svart ansikt og uttrykksfulle bevegelser formidler det skiftende livet i det barske Arktis. Verden har kommet til Hamar, samlet på ett sted.

Navnet på festivalen – Stoppsted Verden – kan forstås i sammenheng med stedet hvor festivalen er lokalisert. Navnets innebygde paradoks, ett enkelt sted som inngangsport til hele verden, er underliggjørende og

knytter ulike romlige skalanivå sammen. I det konkrete, lokale, arrangeres festivalen i parken til Norsk Jernbanemuseum, et område beliggende i strandkanten ved Mjøsa med store grøntområder og furutrær. Museumsparken er anlagt med skinnegang, signaler, stasjonsbygninger, lokomotivhall og åpen restaurantvogn til bruk for publikum. Gjennom parken går det gamle damplokomotivet «Tertitten»¹ med tilhørende vogner fra slutten av 1800-tallet. Under festivalen fraktes publikum fra den ene enden av området, til den andre – fra ett stoppested til et annet. I tillegg spiller navnet på selve hensikten med festivalen, som er å «bygge broer på tvers av kulturer og skaper møteplasser mellom mennesker med ulik bakgrunn» (Stoppested Verden, 2018). Festivalen skal bringe verden til Hamar, men den skal også vise det flerkulturelle Hamar. Ifølge ledelsen gir festivalen «nye impulser, stimulerer til aktiv deltakelse og bidrar til å spre kunnskap om og forståelse for vårt flerkulturelle mangfold» (Stoppested Verden, 2018). Slik leser vi inn en innebygd spenning i festivalens selvbeskrivelse, mellom det å vise fram verdens kulturer og det å løfte fram Hamars mangfold. Begge disse dimensjonene er til stede i festivalens materielle uttrykk og i måten festivalen framstiller seg selv på.

I et feltarbeid sommeren 2018 gjennomførte vi app-intervjuer med unge deltakere og spurte hvilke opplevelser, minner og erfaringer de knytter til festivalen. På denne bakgrunnen stiller vi følgende forsknings spørsmål: På hvilken måte får stedet betydning gjennom ungdommers deltakelse på en internasjonal barne- og ungdomsfestival som Stoppested Verden? I kapitlet belyses spørsmålet både ved å se på hvordan den fysiske lokaliteten er med på å forme ungdommenes opplevelse, og hvordan deltakelsen til ungdommene er med på å forme stedet.

Kapitlet har følgende oppbygning. Først viser vi hvordan flerkulturelle festivaler ofte blir kritisert i forskningen, til tross for at de har til hensikt å motvirke diskurser som utelukkende reduserer mangfold til et problem og en utfordring for samfunnets velferd og levemåte. Videre presenterer vi den metodiske rammen for studien der utviklingen og bruken av «My

1 Navnet skriver seg fra bredden på skinnegangen. Som mange andre steder er banen bygget på billigste måte i form av en smalsporet jernbane med 750 mm sporvidde, en såkalt tertierjernbane. Dette har gitt banen (og toget) tilnavnet «Tertitten».

Memory App» i intervjusituasjonen beskrives. Deretter blir Sojas (1996, 2010) teoretiske forståelse av «space» og «place» presentert. I resten av analysen benytter vi Sojas forståelse i analyse og drøfting av betydningen som ungdommene tillegger stedet i den flerkulturelle festivalen, og hvilken rolle sted kan spille i forståelsen av festivalen som sådan. Vi avslutter med å reflektere over hvordan oppmerksomheten mot sted kan bidra til å nyansere forståelsen av og få fram en større dybde ved flerkulturelle arrangement.

Flerkulturelle festivaler - en kritisert motstemme

Som fenomen kan Stoppested Verden-festivalen tolkes som en motstandsfortelling. År etter år gjentar de frivillige denne begivenheten i den hensikt å redusere og forebygge fordommer og fremmedfrykt, synliggjøre kulturelle forskjeller og fremme inkludering. Ved å skape en flerkulturell møteplass som skal fremme større forståelse og fellesskap, tar dermed festivalen en aktiv stilling til diskurser som på ulike måter bidrar til å kategorisere, stemple og plassere det fremmede i kontrast til det etablerte majoritetssamfunnet.

Som et motinnlegg til dette har festivalen til hensikt å løfte fram mangfoldet som en positiv ressurs. Det gjør den på to måter. For det første skaper festivalen en verden i miniatyr der ulike land og regioner er representert gjennom aktiviteter og installasjoner. Denne framstillingen av verdens mangfold fortolkes av deltakerne gjennom en reisemetafor, der både toget og festivalens geografi gjør det nærliggende å tenke seg at deltakerne reiser mellom steder. Reisemetaforen får fram mangfold forstått som interessevekkende variasjon som kan oppleves gjennom reiser. Dette kan sies å være en lite utfordrende og konfliktskapende forståelse av mangfold, fordi den i liten grad problematiserer spørsmålet om hvem «vi» er, og hva som kjennetegner «vårt» land og «vår» by. Den andre måten festivalen løfter fram mangfold på, er ved å synliggjøre mangfoldet som kjennetegner Hamar og menneskene som lever der. Ved å legge opp til en utveksling av kulturelle erfaringer der mennesker møtes, kommer i samtale og blir kjent på tvers av språklig og kulturell bakgrunn, retter

festivalen oppmerksomheten mot mulighetene som ligger i et sammensatt og flerkulturelt lokalsamfunn, ikke begrensningene og problemene. I motsetning til den populistiske mangfoldsdiskursen, der kulturelle, språklige og religiøse forskjeller betraktes som et problem – noe som bør tilpasses til majoriteten eller som skal holdes utenfor nasjonalstatens rene grenser – viser festivalen at mangfoldet har kommet for å bli – også til en mindre by som Hamar.

Parallelt med at praksisen med flerkulturelle festivaler, internasjonale uker og mangfoldsdager av ulike slag har vokst, har også forskningen i større grad interessert seg for fenomenet (Dewilde et al., 2018; Lee, 2015; Olsen & Sollid, 2019; Woodward, Bennett & Taylor, 2014). Men til tross for de gode intensjonene har forskningen ofte stilt seg kritisk til denne typen arrangementer, gjerne fra et perspektiv som problematiserer både funksjonen og innholdet i arrangementet. En viktig kritikk har dreid seg om festivalenes flyktige preg og mangelen på integrering av det flerkulturelle perspektivet i det dagligdage. Uten at festivalenes idé om å synliggjøre mangfold blir integrert i virksomheten for øvrig – for eksempel i skolehverdagen eller i kommunens overordnede strategier – vil arrangementene reduseres til engangshendelser. Som flere har påpekt vil dermed den flerkulturelle feiringen kunne fungere mot sin hensikt (Hoffman, 1996; Watkins & Noble, 2019; Øzerk, 2008). Når arrangementet blir en avgrenset hendelse, viser det at mangfoldet ikke er en del av den daglige virksomheten. I stedet risikerer man å forsterke kulturelle skillelinjer og stå i fare for å etablere en «oss og dem»-tenkning, stikk i strid med det som er intensjonen.

Et eksempel på en slik kritikk finner vi hos Hoffman, som fra en amerikansk skolekontekst omtaler flerkulturelle tilstelninger som «hallway multiculturalism» (Hoffman, 1996, s. 546). Det flerkulturelle står på utstilling uten å tas på alvor. Noe tilsvarende ser vi også i omtalen av festivaler som «lazy multiculturalism» (Watkins & Noble, 2019), som viser til det overfladiske og lettvinne med slike måter å feire mangfold på. Flerkulturelle festivaler vil ofte omgå den kulturell kompleksiteten og blir i stedet en feiring av det som i en britisk kontekst har vært en velkjent kritikk av «saris, samosas, and steel drums» (Troyna, 1987, s. 318). Dermed vil flerkulturelle festivaler bidra til å forsterke kulturelle stereotypier og

overse maktforhold og hierarkier. Som eksotiserende engangshendelser vil de nødvendigvis essensialisere språklige og kulturelle uttrykk. Da kan det heller ikke skapes reelle inkluderende fellesskap, slik festivalene gjerne ønsker.

Et slående fravær ved kritikken er at den i liten grad har rettet blikket mot deltakerne på slike festivaler. Ikke minst har ungdomsstemmene vært fraværende i denne forskningen, til tross for at de ofte utgjør den viktigste målgruppa for slike festivaler. Når man i tillegg tar i betraktning at ungdommer fortsetter å delta år etter år, og at mange – som i tilfellet med Stoppested Verden – engasjerer seg som frivillige og medhjelpere, gir det grunn til å undersøke hvordan ungdommene opplever festivalen som sted, hva de ser som viktig og hvilke erfaringer og minner de knytter til deltakelsen sin.

«My Memory App» - metodisk tilnærming

Som forskerteam hadde vi et ønske om å få tak i ungdommenes stemmer. Den flyktige karakteren til slike festivaler var imidlertid en ny forskningskontekst for oss. Forslaget vårt til festivalledelsen om å etablere en stand, med et bord og bannere fra institusjonene våre, ble fort avvist som lite passende for festivalkonseptet. I stedet tok festivalledelsen region og «produserte» deltakelsen vår inn i festivalen. Slik ble vi gjort til en del av festivalprogrammet under navnet «Bobla». Navnet viste til den gule Poletta-campingvogna som festivalledelsen hadde plassert på et sentralt sted på festivalområdet. Utenfor vogna var det rigget til med plastikkpalmer, campingbord og stoler, vimpler og rød løper. Hensikten fra festivalledelsens side var å skape en opplevelse for deltakerne av å komme til en «forskerboble» der de kunne ta en pause fra de andre aktivitetene, og formidle erfaringer og opplevelser fra festivalen. Som forskere ble vi dermed ansvarlige for å skape en av de mange «møteplasesene mellom mennesker» på festivalen, der ungdommer «får muligheten til å kjenne hverandre i en ramme som er ufarlig, og der alle i utgangspunktet er nysgjerrige og vil lære noe» (intervju med festivalledelsen, 22. juni 2018). Rollen vår som forskere kan dermed best beskrives som deltakende observatører (Erickson, 1990).

I forkant av festivalen gjennomførte vi et semistrukturert intervju med ledelsen av festivalen (100 minutter). Dette ble gjort for å kontekstualisere ungdommenes refleksjoner. I tillegg studerte vi nettsiden og annet informasjonsmateriell. For å få tak i ungdommenes stemmer utviklet vi i en app (i samarbeid med EngagLab ved Universitetet i Oslo) som vi kalte «My Memory App», et navn som gjenspeilet intervju spørsmålene våre: 1. Hva har du gjort på Stoppeded Verden; og 2. Hvilke tanker og minner vekker opplevelsen på festivalen? Appen gjorde det mulig å gjennomføre lydinnspilling av intervjuer inne i campingvogna og hadde til hensikt å samle minner og refleksjon som arrangementet vekker hos ungdommene. Appen ble oversatt til flere språk, og ungdommene ble bedt om å gjøre opptakene på det språket de selv ønsket.

App-intervjuene kan sammenlignes med formelle, strukturerte intervjuer (Richards, 2003, s. 51–52). Spørsmålene var faste og designet for å få fram deltakernes opplevelser. I motsetning til intervjuer ansikt til ansikt eller per telefon var det ikke mulig for oss å stille oppfølgingsspørsmål. I stedet ble de åpne spørsmålene nøye diskutert av oss i forskerteamet og tilpasset konteksten (Richards, 2003, s. 65).

I løpet av de to festivaldagene henvendte vi oss til unge som passerte forbi og forklarte dem om studien vår. Dersom de samtykket til å delta, foretok en fra forskerteamet en førsamtale, der personens kjønn, alder og språkbakgrunn, samt andre kontekstuelle feltnotater, ble notert. Personen fikk tildelt et nummer, før en fra forskerteamet fulgte vedkommende inn i campingvogna, skrev inn nummeret på en iPad som var festet til et stativ, valgte språket som vedkommende ønsket, og overlot til deltakeren å spille inn svarene sine alene. Campingvogna ble dermed en privat innspillingsplass der ungdommene kunne ta opp (eller avstå fra å ta opp) sine egne svar uten at forskerteamet hørte på. Dette ga mer makt til deltakerne enn det som er vanlig i både strukturerte og semistrukturerte intervjuer. Vi ønsket at metodikken vår skulle være kontekst- og deltakersensitiv. Viktige elementer var derfor at campingvogna lignet på de andre festivalaktivitetene, og at app-intervjuene gjorde det mulig for unge mennesker å kommunisere på et språk de kunne velge, i et privat rom. Lengre semistrukturert intervju på stedet ville kanskje gitt oss mer

utfyllende svar, men samtidig hadde det vært vanskeligere for oss å bygge ned hierarkiet mellom forskerne og ungdommene, et tema som ofte problematiseres i ungdomsforskning (Richards, Clark & Boggis, 2015; Riele & Brooks, 2013).

I alt deltok 86 ungdommer mellom 12 og 21 år, av disse 60 jenter, 24 gutter og to deltakere der vi ikke fikk notert kjønn. Av ungdommene valgte 57 å gjøre innspillingen alene, i sju tilfeller gjorde ungdommer innspillingen sammen to og to, og ved fem anledninger var de tre sammen. Noen valgte å spille inn felles svar, mens andre gjorde opptak etter hverandre og hørte på de andre svarene. Selv om flere av deltakerne rapporterte å ha kunnskap om flere språk, foretrakk de fleste å spille inn på norsk. Tre jenter som gikk inn i campingvogna sammen, spilt inn på arabisk. Én av disse ønsket å lytte til spørsmålene på arabisk, mens de andre leste dem fra skjermen. Ei jente foretrakk å ha spørsmålene på norsk og spille inn på arabisk. To gutter sa at de foretrakk pashtun, som var et språk vi ikke kunne tilby. En av disse snakket imidlertid flytende norsk og hjalp den andre til å oversette spørsmålene våre.

Norsk senter for forskningsdata krevde at vi informerte deltakerne om studien, men satte ikke krav til skriftlig samtykke verken fra ungdommene eller deres foresatte. Ungdommene som deltok ga dobbelt samtykke, først ved å gå inn i campingvogna som avtalt, og deretter ved å spille inn svarene sine. Av de 86 som gikk i vogna, valgte 3 å ikke registrere svar på det første spørsmålet, mens 6 unnlot å svare på det andre. Én deltaker spilte inn på norsk: «jeg forsto ikke», noe som også kan være en grunn til at andre valgte å ikke spille inn.

Når det gjelder analyse, ble alle lydopptakene transkribert og om nødvendig oversatt til norsk. Vi leste gjennom transkripsjonene alene og i team gjentatte ganger og genererte større gjennomgående temaer i app-intervjuene på bakgrunn av denne prosessen. Sted er et slikt tema. I materialet finner vi mange eksempler på konkrete steder og land når ungdommene beskriver hvor de kommer fra (Hamar, India, halvveis fra Peru), viser til konkrete boder på festivalen som de har besøkt (Spania, Grønland, Sri Lanka, scenen), eller erindringer om land de (eller bekjente) har besøkt (New York, sydenfølelse, fornøylesparker). Henvisninger til toget på festivalen er det også mange av.

«Sted og rom» - et teoretisk perspektiv

Teoretisk knytter studien an til en forståelse av sted og rom som vektlegger stedet og rommets transformative funksjon. Sted og rom er ikke tomme beholdere som fylles med innhold, slik en konvensjonell forståelse av disse begrepene ofte har tatt for gitt (Bergmann, 2012; Soja, 2010). I stedet ser vi på rommet og den fysiske plassen som en integrert del av den sosiale praksisen. Stedet og rommet bidrar til å forme handlinger, tanker og refleksjoner, samtidig som den menneskelige aktiviteten er med på å forme de fysiske omgivelsene. Dermed er ikke stedet eller rommet en kulisse for menneskets tanke og handlinger, men skaper og blir skapt i en kontinuerlig interaksjon mellom mennesket og dets omgivelser. Det gjør at rommet og stedet overskrider sin fysiske ramme, og eksisterer også som mental forestilt størrelse. I denne sammenheng får dette betydning for hvordan vi leser ungdommers erfaringer med den flerkulturelle festivalen.

En slik forståelse av sted og rom er ikke ny, men finner gjenklang i en rekke tradisjoner og kulturer. Eksempelvis vil forestillingene om hellige steder og rom kunne være et uttrykk for en slik tanke: En synagoge, en moske, et tempel, en kirke eller et norrønt offersted blir ansett som noe annerledes som ikke bare har en særlig posisjon i kraft av sin historie og tradisjon, men også bidrar til å forme tanken og praksisen som finner sted. Som sted og rom er det både formet og bidrar til å forme menneskene som bruker det. Som et hellig sted har det både en fysisk eksistens og eksisterer som en imaginær størrelse. Ideen om at sted og rom er mer enn en nøytral bakgrunn som speiler den menneskelige handling og tanke, er altså dypt forankret historisk og kulturelt.

Fra slutten av 1980-tallet fikk denne bevisstheten om sted og rom en renessanse gjennom det som omtales som «the spatial turn», et skifte som i særlig grad har vært knyttet til den amerikanske geografen Sojas arbeid med samspeillet mellom mennesket og dets fysiske omgivelser (Soja, 1996, 2010). Soja viser hvordan den romlige vendingen har ført til en økt oppmerksomhet mot stedets betydning fra en rekke disipliner og fagområder, utover tradisjonelle felt som geografi og arkitektur. Sojas eget bidrag har nettopp vært å revitalisere den flerdimensjonale forståelse av sted, som han i sine senere arbeider har knyttet til etiske

perspektiver, som sosial rettferdighet og inkluderende praksis. Han skriver:

Rather than being seen as a significant force shaping social action (and hence influencing the search for social justice), the spatial dimension has traditionally been treated as a kind of fixed background, a physically formed environment that, to be sure, has some influence on our lives but remains external to the social world and to efforts to make the world more socially just. (Soja, 2010, s. 2)

Det fysiske stedet har altså blitt sett på som en nøytral bakgrunn og et naturskapt scenebilde for å realisere historiske prosesser. For Soja er dette imidlertid en endimensjonal forståelse som står i fare for å overse hvordan etikken er innskrevet i landskapet. I stedet for utelukkende å fokusere på hvordan sosiale prosesser som «class formation, social stratification, or racist or masculinist practices shape geographies» (Soja, 2010, s. 4), trenger vi å spørre «how geographies actively affect these social processes and forms» (Soja, 2010, s. 4). Ikke minst er sammenhengen viktige for Soja, det vil si at sted og rom både former, og er et resultat av, sosiale prosesser og diskursive praksiser.

Soja er særlig inspirert av den franske filosofen Lefebvre (1991) og hans klassiske arbeid *The Production of Space*, opprinnelig utgitt i 1974. Her søker Lefebvre å vise hvordan steder blir til i et samspill mellom ulike dimensjoner. Én dimensjon er hvordan rom konstrueres gjennom symboler og abstrakte framstillinger, som for eksempel kart. I Stoppested Verden vil nettsidene tekst og bilder, søknadene om finansiering og avisoppslagene være med på å skape forestillingene om festivalen som et sted. Den andre dimensjonen Lefebvre trekker fram, er hvordan produksjonen, forstått som alle konkrete handlinger, skaper et sted. Festivalen blir til gjennom ei uke med rigging, gjennom alle som reiser dit, som jobber der, besøker stedet eller rydder opp etter dem som har vært der. Den siste dimensjonen, som Lefebvre mener står svakest i moderne forståelser av rom, er det opplevde rommet, slik det kjennes for de som er der, opplevelsene, sansene og minnene som menneskene forbinder med steder. Festivalrommet består også av dette, frivilliges minner om rigging i regnvær og flis i fingeren, og ungdommers opplevelse av å komme til festivalen og være en litt annen enn de var året før.

Soja (1996; 2010) bygger videre på at Lefebvres teori (1991) om at sted og rom har tre dimensjoner, men skaper et tydeligere skille mellom stedets materialitet og forestillingene om steder. Det Soja omtaler som «first-space», henviser til det fysiske, materielle rommet og som bidrar til å muliggjøre og begrense ulike handlinger, tanker og praksiser. Den andre dimensjonen («secondspace») henviser til selve forestillingene om rom eller sted, altså symbolene og representasjonene som former kvaliteten til stedet eller rommet. Innenfor forståelsen av «thirdspace», som er den tredje dimensjonen hos Soja, oppløses imidlertid dikotomien mellom det materielle og det forestilte. Ifølge Soja vil altså ikke det fysiske og det forestilte utelukke hverandre, men finne sammen i en forståelse der sted og rom er *både-og*. Som en fysisk realitet bidrar sted og rom til å produsere forståelse, men blir samtidig produsert i den menneskelige forestillingen. Slik åpner Soja for å stille spørsmål ved *hvilke* forståelser som stedet og rommet skaper og tillegges. Stedet og rommet er altså ikke en nøytral bakgrunn for menneskelige handlinger, tanker og følelser. Derimot har det en innskrevet etikk som både kan åpne og lukke for fellesskap og deltakelse.

Stedets betydning gjennom ungdommenes deltakelse

I denne delen av kapitlet retter vi oppmerksomheten mot ungdommenes deltakelse på festivalen. Nærmere bestemt viser vi eksempler på betydningen som det fysiske festivalstedet har for deltakerne, hvordan etikken er innskrevet i omgivelsene (Soja, 2010). I tillegg løfter vi fram eksempler på ungdommenes fortolkninger av det som skjer på festivalen. På denne måten eksemplifiserer kapitlet både hvordan omgivelsene er med på å forme ungdommenes opplevelser, og hvordan opplevelsene er med på å skape og forme stedet.

Hvordan omgivelsene former opplevelsene

Som nevnt innledningsvis har Stoppested Verden en ambisjon om «å bygge broer på tvers av kulturer og skape møteplasser mellom mennesker

med ulik bakgrunn» (Stoppsted Verden, 2018). For å få til dette må festivalen skape reelle møteplasser. Festivalen bør derfor ikke ses på som et nøytralt sted eller som «fixed background» for sosiale prosesser, men i seg selv «a significant force shaping social action» (Soja, 2010, s. 4).

Stoppsted Verden profilerer seg tydelig som en internasjonal festival der deltakerne skal oppleve en verden i miniatyr. Ungdommene vi møtte, mange av dem deltakere hvert år siden de var små barn, virker innforstått med dette, at Stoppsted Verden er et sted der «man har muligheten til å gjøre alt på ett sted», oppleve at «det finnes mange og mye rare land» og erfare «hvordan andre folk har det i verden», som to av ungdommene uttrykte det. Plasseringen på Norsk Jernbanemuseum og togets sentrale rolle i festivalbildet, som det som frakter deltakerne gjennom verden fra den ene enden til den andre, bidrar til å forsterke inntrykket av en festival som omslutter en verden i miniatyr. Men enda viktigere enn det å kjøre «Knertitten» (minitog) og veterantog «Tertitten», som for mange av ungdommene omtales som noe de husker tilbake på som gode barndomsminner, er vandringen på stiene gjennom festivalområdet. For det er slik ungdommene beveger seg fra land til land, det er ved de ulike bodene de stopper opp, observerer og engasjeres i forskjellige aktiviteter. Ungdommens ytringer tyder på at festivalledelsen har lyktes i sin strategi for å rigge festivalområdet for slike punktvisse og interaktive møteplasser. At ungdommene ikke bare inntar tilskuerrollen, men smaker, spiser, danser, synger, fletter hår, spiller instrumenter osv., er noe av det som kommer tydeligst fram i ungdomsmaterialet. En av ungdommene (gutt, 16 år) forteller om sin vandring gjennom festivalområdet på denne måten:

På Stoppsted Verden i dag har jeg spist forskjellige typer mat fra forskjellige kulturer ... prøvd å danse til forskjellig type musikk. ... Så har jeg sett på forskjellig opptredener på scenene som har vært i løpet av dagen og prøvd å styre en kjempedukke, en puppet, med tau, som var ganske nytt for meg. Så har jeg tatt tog fram og tilbake og hatt en fin dag.

At festivalen legger til rette for og innbyr til reelle møter, gjenspeiles også i mye av materialet. Den samme gutten reflekterte slik over betydningen av dette:

Det er veldig interessant å ikke bare få se på TV hvordan musikken, smaken og maten, humøret er, men faktisk få oppleve det. Når alle disse kulturene er samlet på ett sted og [man] bare kan gå et par meter for å komme til et nytt sted, som for eksempel Grønland til Filippinene, det finner jeg ganske lærerikt og mye mer interessant og morsomt enn å sitte å se på TV eller lese i en bok.

Enkelte av ungdommene viser også til at de mange møteplassene og aktivitetene innbød til samtale, til en type sosial interaksjon der deltakerne, som festivalledelsen var opptatt av, kunne «bli kjent, få mulighet til å møtes og snakke sammen i en setting som er ufarlig, hvor alle i utgangspunktet er nysgjerrige og har lyst til å lære noe.» En av ungdommene sa det slik: «Det er ganske spennende å høre om hvordan folk har det, om de kanskje har det bra, om de kanskje ikke har det bra» (jente, 12 år). En annen hadde observert dette: «Jeg ser folk som snakker med andre folk uten at de kjenner hverandre fra før, og uten at de legger merke til hvordan de ser ut og hva hudfargen er» (jente 19 år).

Festivalens plassering i et idyllisk rekreasjonsområde ved Mjøsstranda forsterker inntrykket av Stoppestedet Verden som et inkluderende møtested. Flere av ungdommene uttrykker da også at stedet innbyr til ro og avslapning, til et sted der «jeg føler meg hjemme» (jente 12 år), der vi har «sittet ute på gresset og hatt litt sånn piknik og ja, kosa oss i finværet» (jente, 20 år). Festivalens gratisprinsipp, at det er «en helg i Hamar som er gratis og åpen for hvem som helst», der «alle kan komme på uansett om man er storfamilie på syv eller om man er med noen venner» (jente, 20 år), som en uttrykte det, virker betydningsfullt. Også muligheten festivalen gir til å møte verden uten å måtte bruke masse penger, ble trukket fram som viktig:

[V]i er her og kan oppleve så mye forskjellig kultur fra forskjellige land uten å bruke flere tusen kroner på flybilletter til og fra, at vi får en smakebit av flere kulturer bare ved å være her, prøve forskjellige typer mat som tilhører de forskjellige kulturene, de forskjellige landene, prøve forskjellige aktiviteter. (jente, 15)

Analysen fram til nå har vist at festivalens fysiske rammer, selve riggingen av stedets mange aktiviteter og festivalledelsens uttalte ambisjon om å skape interaktive møteplasser setter sitt tydelige preg på ungdommenes opplevelser. Eller for å si det med Soja: festivalens «geographies actively

affect ... social processes and forms» (Soja, 2010, s. 4). Men det virker ikke som om festivalens fysiske rammer skaper «hallway multiculturalism» (Hoffman, 1996) eller «lazy multiculturalism» (Watkins & Noble, 2019). Festivalens aktivitets- og interaksjonsfokus virker å invitere og inspirere ungdommene til noe annet. Som fysisk sted – både gjennom festivalens rigging av boder og aktiviteter og de naturlige omgivelsene – ser festivalen ut til å skape opplevelse av tilhørighet, deltakelse og økt forståelse. Omgivelsene gjør festivalen til et godt sted å være for deltakerne, det vil si at de etiske kvalitetene ved stedet kommer til uttrykk (Soja, 2010).

Hvordan opplevelsene former stedet

For å komme dypere inn i ungdommenes opplevelser og forestillinger om festivalen går vi videre til det Sojas omtaler som «secondspace», til ungdommenes «conceived or imagined geographies» og som de har «comprehended essentially through thought» (1996, s. 79). Dette igjen gir oss tilgang til å si noe om «thirdspace», det vil si at ungdommene, både med sin fysiske tilstedeværelse og sine forestillinger og refleksjoner, selv er med på å skape stedet, ja, helt konkret produsere stedets materialitet.

Tittelen på dette kapitlet, «Det er så koselig her at jeg tar av meg skoene», som ei jente med eritreisk bakgrunn (14 år) uttrykte det, viser en ungdom som på sin helt spesielle måte gjør festivalen til sitt sted. Hva det å ta av seg skoene handlet om, kan vi bare spekulere i. Kanskje var opplevelsen begrenset til det å sitte i Poletta-campingsvogna og svare på spørsmålene, at det å sitte i det rommet ga henne en følelse av å kunne slappe av og være seg selv. Slik vi leser sitatet i sin helhet, var de nakne føttene et uttrykk for at festivalen ga henne en opplevelse av å være på et helt spesielt sted, et sted hvor hennes tilknytning til Eritrea ikke sto i veien for å føle seg hjemme og inkludert. Hun sa: «[J]eg føler meg hjemme på en måte når jeg ser Eritrea-kjoler og mat og sånn, da føler jeg det som om jeg er tilbake i hjemlandet mitt».

Mange andre snakker også om at festivalen vekker minner om egne reiser og barndomserfaringer fra andre land. Om ikke like emosjonelt ladet som eksempelet ovenfor, så vekker utvilsomt festivalen betydningsfulle minner. I eksemplene nedenfor kommer det fram hvordan

ungdommene, sammen med andre, inntar festivalen og gjør den til sitt spesielle sted:

Det er så mange land her som minner meg barndommen min, fordi at mamma kommer fra Peru. Da vekker det minner fra meg og mamma, så det er spesielt for oss, å komme hit, liksom. Jeg er halvveis fra Peru, så jeg kan jo litt spansk. Så det minner meg om Spania, også litt India (jente, 12 år).

Som vi ser, knytter denne deltakeren sin egen historie sammen med opplevelsene på festivalen. Slik kan man si hun bidrar til å forme stedet ved at familiebakgrunnen hennes fra Peru aktualiseres i møte med tradisjonene fra helt andre land på festivalen. Gjennom deltakelsen og minnene konstruerer jenta festivalen som et sted for barndomsminner og familietilhørighet, noe vi også så hos flere av de andre deltakerne: «Denne festivalen minner meg på forskjellige steder jeg har vært, og et par stedene minte meg på noen av feriene jeg har vært på» (jente, 14 år). En annen deltaker beskrev det som å komme til Syden: «Jeg synes det er ganske fint fordi du får en sånn sydenfølelse og du får oppleve mange nye kulturer» (jente, 16 år), mens en annen opplevde storbyfølelsen: «Vel, det gir meg en god følelse, da. Minner meg litt om New York» (gutt, 13 år). I disse tilfellene bringes deltakernes egne erfaringer inn i forståelsen av festivalen. Med festivalen skapes det noe på hjemstedet med et internasjonalt preg som finner gjenklang i ungdommenes erfaringer. I dette ligger det også en overskridelse av skillet mellom mangfold som noe som befinner seg der ute, og mangfold som et kjennetegn ved stedet i seg selv. Festivalens iscenesettelse av kulturelt mangfold er i seg selv med på å forme stedet som mangfoldig. Kanskje vi gjennom dette ser noe av det Soja (2010) og Lefebvre (1991) kaller det opplevde rommet, som produseres av de som er til stede: Gjennom deltakernes opplevelser konstrueres festivalen som sted i form av en global møteplass.

Et siste eksempel viser hva det mer spesifikt kan innebære for deltakerne at festivalen formes som et globalt møtested. Den samme deltakeren som ovenfor løftet fram ferieminner og steder hun hadde vært, beskriver det inspirerende, hybride miljøet som festivalen reflekterer:

[D]enne festivalen var kjempekul fordi det var sånn helt forskjellig. Går du til Spania så har du noe helt annet, går man til Sri Lanka er det noe helt annet.

Så man får liksom smak av ulike kulturer. Jeg liker å se andre kulturer for å få min egen unik stil, fordi jeg får inspirasjon fra sjukt mange andre land. Min egen stil og min egen personlighet får jeg av ut av så mange forskjellige kulturer (jente, 14 år).

For denne deltakeren blir ikke festivalen et uttrykk for en essensialiserende kulturforståelse og et overfladisk blikk på kulturelle forskjeller, slik kritikken hevder (Watkins & Noble, 2019; Øzerk, 2008). I stedet gjør deltakeren festivalen til sitt eget sted for forandring og inspirasjon. Gjennom sin tolkning av symboler og artefakter på festivalen bidrar jenta til å forme festivalen som et «kult» sted for en hybrid identitetsutvikling. Det utelukker imidlertid ikke at festivalen likevel vil kunne bidra til å objektivere annerledeshet, og at fokuset på «the ethnic other – their food, clothes, rituals» (Sharma, 2010, s. 114) forsterker tilskuerrollen til deltakeren, «without exploring how the norms of whiteness remain dominant» (Sharma, 2010, s. 114). Men for denne ungdommen produseres altså stedet på en annen måte. I likhet med flere av de andre ungdommene som vi møtte, er altså denne jenta med på å forme forståelsen av Stoppested Verden som et godt sted å være.

Konklusjon

I dette kapitlet har vi rettet oppmerksomheten mot rollen som stedet spiller i en internasjonal barne- og ungdomsfestival som Stoppested Verden. Dette er belyst med eksempler både på hvordan de fysiske omgivelsene skaper stedet, og hvordan ungdommenes fortolkninger bidrar til det samme. Som påpekt innledningsvis har tidligere forskning stilt kritiske spørsmål ved «the festivalization of culture» (Woodward et al., 2014) som ofte karakteriserer slike arrangement, enten de finner sted i en skolesammenheng eller som del av et lokalmiljø sin feiring av mangfold. Spørsmålet blir dermed hvordan oppmerksomheten mot sted eventuelt kan bidra til å nyansere forståelsen av flerkulturelle arrangement?

I kapitlet har vi løftet fram eksempler på hvordan det fysiske stedet – i dette tilfelle et åpent museumsområde lokalisert ved en innsjø – inviterer til aktiv deltakelse, samhandling og velbefinnende. Dette understrekes

gjennom måten som festivalen tar i bruk området på, både muligheten for å benytte det gamle damptog og vandringene mellom de mange kulturaktivitetene. I tillegg har vi sett hvordan ungdommer selv er med på å tillegge stedet etiske kvaliteter gjennom måten de beskriver opplevelsene sine på. Dette synliggjør den sentrale rollen som integrasjonen av omgivelsene spiller for opplevelsen av tilhørighet og deltakelse. Samtidig synliggjør det spenningen som festivalen står i, ved at den i større grad fanger mangfoldet i verden og feirer dette, heller enn å løfte fram mangfoldet i hverdagens Hamar.

Studien gir også grunn til å spørre om ikke ferdigheten til å tolke sted og rom kan synliggjøre flere sider ved arrangementet enn det kritikerne har vektlagt. Hvis vi med Soja (2010) kan tro at kulturell mening oppstår i og gjennom omgivelsene, er det grunn til å ta på alvor betydningen som den romlige dimensjonen har. I kapitlet har vi synliggjort noen sider av hva dette kan bety gjennom ungdommers appfortellinger. Det utfordrer den kritiske forståelsen om at slike arrangement er uten betydning og snarere virker mot sin hensikt. Kanskje kan det inspirere andre til å undersøke mer om hvilke estetiske egenskaper ved omgivelsene som får en ungdom til å utbryte: «Det er så koselig her at jeg tar av meg skoene».

Litteratur

- Bergmann, S. (2012). *Theology in built environments: Exploring religion, architecture, and design*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Dewilde, J., Kjørven, O. K., Skaret, A. & Skrefsrud, T.-A. (2018). International week in a Norwegian school: A qualitative study of the participant perspective. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 62(3), 474–486. <https://doi.org/10.1080/00313831.2017.1306800>
- Erickson, F. (1990). Qualitative methods in research on teaching. I R. L. Linn & F. Erickson (Red.), *Research in teaching and learning* (s. 77–194). New York, NY: McMillan Publishing Co.
- Hoffman, D. M. (1996). Culture and self in multicultural education: Reflections on discourse, text, and practice. *American Educational Research Journal*, 33(3), 545–569. Hentet fra <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ535161&site=ehost-live>

- Lee, I. S. (2015). Understanding motivations and benefits of attending a multicultural festival. *Tourism Analysis*, 20(2), 201–213. <https://doi.org/10.3727/108354215X14265319207470>
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- Olsen, T. A. & Sollid, H. (2019). Samisk nasjonaldag i skolen: Mellom feiring og markering. *DIN-tidsskrift for religion og kultur*, 113–137.
- Richards, K. (2003). *Qualitative inquiry in TESOL*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Richards, S., Clark, J. & Boggis, A. (2015). *Ethical research with children: Untold narratives and taboos*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Riele, K. t. & Brooks, R. (Red.). (2013). *Negotiating ethical challenges in youth research*. New York, NY: Routledge.
- Sharma, S. (2010). Critical multiculturalism and cultural and media studies. I S. May & C. E. Sleeter (Red.), *Critical multiculturalism: Theory and praxis* (s. 113–123). New York, NY: Routledge.
- Soja, E. W. (1996). *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and other real-and-imagined places*. Cambridge, MA: Blackwell.
- Soja, E. W. (2010). *Seeking spatial justice*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Stoppstedt Verden. (2018, 11. februar). Stoppstedt Verden. Hentet fra <http://www.stoppstedtverden.no/english/>
- Troyna, B. (1987). Beyond multiculturalism: Towards the enactment of ant-racial education in policy, provision and pedagogy. *Oxford Review of Education*, 13, 307–320.
- Watkins, M. & Noble, G. (2019). Lazy multiculturalism: Cultural essentialism and the persistence of the multicultural day in Australian schools. *Ethnography and Education*, 14, 1–16. <https://doi.org/10.1080/17457823.2019.1581821>
- Woodward, I., Bennett, A. & Taylor, J. (2014). *The festivalization of culture*. Surrey: Ashgate.
- Øzerk, K. (2008). Interkulturell danning i en flerkulturell skole: Dens vilkår, forutsetninger og funksjoner. I P. Arneberg & L. G. Briseid (Red.), *Fag og danning: Mellom individ og fellesskap* (s. 209–228). Bergen: Fagbokforlaget.